

Telstar

Teknisk uheld

”Hello, Mr. Pedersen speaking”.

“Hello Mr. Pedersen, are you at Oulo in Finland?”

Forkert nummer. Og så endda danmarkshistoriens første fejlopkald via kommunikationssatellit en dejlig julaften i 1962. Danskerne fulgte den historiske begivenhed i spænding over både radio og tv, og ivrige pressefotografer knipsede løs og forevige øjeblikket. Alt imens vandrede satellitten Telstar ufortrødent over himlen og sendte lige så upåklageligt sit signal fra USA til Europa – og det helt uden kabler. Lydkvaliteten var fortræffelig, det eneste problem var, at Mr. Pedersen ikke befandt sig i Finland, men i kongens København med overborgmester Urban Hansen (1908-1986) ved sin side. Borgmesteren, der brændende ønskede at tale med sin kollega Richard Daley (1902-1976) i Chicago, begyndte at se en smule anspændt ud på landets tv-skærme.

”Hello Oulo, hello Finland!” lød det igen insistende fra telefonen.

I den anden ende ventede borgmesteren i Minneapolis og ti finske parlamentsmedlemmer på at få hul igennem til Finland, og man havde ikke hele dagen til at sludre med de forkerte. Telstar ventede nemlig ikke på nogen og bevægede sig hastigt videre på sin himmelfærd. Som den kunstige måne, den

var, stod den op for igen at gå ned bag horisonten, og i løbet af 18 minutter ville der ikke længere være kontakt mellem Minneapolis, København, Chicago eller Oulo for den sags skyld. Det historiske øjeblik var begyndt skævt, og forvirringen var til at tage og føle på.

”Teknisk – sig noget teknisk”, blev der hvisket, så de lyttere, der fulgte med over radioen, lige akkurat kunne høre det.

Nu var det op til Danmarks Radios programmerarbejder Thyge Stenstrup (1940-2019) at padle hen over de mange ubekvemme tavsheder. Han kunne fortælle, at opkaldet var et af flere den aften, og måske var travlhed årsagen til fejlen. Satellittens signal blev modtaget i Storbritannien og rejste derefter videre til Danmark og Finland via kabel. Stenstrup mente nok, at fejlen måtte være sket i omstillingen.

Inden da havde han forklaret lytterne, hvad meningen med galskaben var. I 1962 var det naturligvis ikke længere banebrydende at kunne tale i telefon over Atlanten, og satellitter var heller ikke helt nye længere. Den russiske Sputnik havde rystet den vestlige verden i 1957 ved som den første at blive sendt i kredsløb om Jorden, og amerikanerne var ikke sene til at sende Explorer i hælene på den. Det særlige ved Telstar var muligheden for at kunne sende alle mulige former for globale kommunikationssignaler – telefoni, telegrafi, data, radio og ikke mindst television. Stenstrup kunne dog ikke forudse, at Telstar indvarslede en helt ny tid, der rakte langt ud over Den Kolde Krigs (1947-1991) logikker og tankesæt. Den var i mere end en forstand grænseoverskridende, og det lille kunstige himmellegeme lagde det spæde kim til det ustyrlige globale medieudbud, vi kender i dag. I modsætning til tidligere satellitter var Telstar udviklet af en kommerciel aktør på Bell Laboratories. Ideen var at skabe et

globalt kommunikationsnetværk baseret på satellitter, hvilket Bell med god grund kunne se et vældigt potentiale i. Selv om der altså også lå andre end militære eller videnskabelige interesser til grund for Telstars tilblivelse, var det stadig NASA (National Aeronautics and Space Administration), der stod for opsendelsen, og nøjagtigt som sine forgængere var Telstar en del af Den Kolde Krigs propaganda og rivaliseren.

”Copenhagen, Copenhagen! Maybe it’ll work better if it is in Finnish?” lød det hjælpsomt fra amerikanerne.

Generaldirektør for Post- & Telegrafvæsenet Gunnar Pedersen (1905-1997), der stadig sad ved sit skrivebord i Centralpostbygningen i København, måtte lakonisk afslå. At få en oversættelse til finsk ville nok ikke hjælpe det store. Efter mange og lange minutter fik briterne endelig forbundet de rigtige skandinaver med de rigtige amerikanere, og høfligheder kunne nu udveksles til stor lettelse for alle. Efter kun fem minutters taletid måtte forbindelsen afbrydes, og Telstar var forsvundet bag horisonten.

Urban Hansen afsluttede den historiske samtale med et ”farewell, farewell, Mister” og tørrede sveden af panden.

Mondvisionen

Bortset fra at have leveret verdens første forkerte nummer fra verdensrummet var det ikke telefonien, Telstar revolutionerede. Det var fjernsynet. Allerede tre dage før telefonsamtalen debuterede Telstar som tv-satellit. For første gang nogensinde samledes et potentielt verdensomspændende publikum om en fælles og samtidig oplevelse. I Europa kendte man allerede Eurovisionen og Nordvisionen, der kunne sende grænseoverskridende tv-transmissioner. Eurovisionen var en del af den europæiske

Det historiske øjeblik i 1962, hvor borgmester Urban Hansen (th.) og generaldirektør Gunnar Pedersen rent faktisk fik telefonisk kontakt over Atlanten med hjælp fra Telstar. For borgmesteren gjaldt det om at holde tungen lige i munden, når han skulle improvisere på skoleengelsk.
|| Peer Pedersen/
Ritzau Scanpix

tv-union (EBU), der blev oprettet allerede i 1950. I dag kender vi det bedst som navnet på flagskibsprojektet, det europæiske Melodi Grand Prix, men det var også en del af en mere dagligdags udveksling af programmer mellem de vesteuropæiske lande. Det var da også Eurovisionen, der skulle videreformidle satellittens signal. Derfor var man ikke sen til kærligt at døbe udvekslingen af programmer over Telstar Mondovisionen.

Den 23. juli 1962 kl. 20 kunne den kendte tv-vært Piet van Deurs (1931-2018) byde de danske seere velkommen til den første afdeling af tv-transmissionen. Eftersom Telstar ikke var en geostationær satellit, måtte udsendelsens længde tilpasses det sendevindue på ca. 18 minutter, der var til rådighed. Det betød også, at transmissionen måtte foregå i to afdelinger, hvor amerikanerne fik lov at lægge ud, og kl. 22.45 blev det så europæernes tur. På de lidt over to timers pause opnåede satellitten igen en gunstig position, og den kunne desuden nå at genoplade batterierne ved hjælp af sine solceller.

Amerikanerne inviterede europæerne til at se en sportsbegivenhed. Det var i og for sig meget sigende for den type programmer, der senere blev sendt via de tidlige tv-satellitter. Sportsbegivenheder var godt internationalt tv. De krævede ikke den store oversættelse, regler og kulturelle koder var genken-

Telstars første udsendelse bød på flotte billeder af ærkeamerikanske landskaber, byer og baseball. Højdepunktet var pressemødet, hvor seerne kom helt tæt på præsident Kennedys bekymrede miner.
|| Midge Aylward/
Keystone/Getty Images

delige, og underholdningsværdien var åbenlys (for de fleste). I 1960 var de olympiske lege i Rom blevet optaget på bånd og sendt over Atlanten pr. fly. Allerede i 1964 sørgede satellitter for at bringe signalet fra Japan videre til resten af kloden.

Men det var nu alligevel ikke helt meningen, at Telstar skulle have sendt en lille bid baseballkamp fra Chicago til Europa. Hovedretten på programmet var en direkte udsendelse fra præsident John F. Kennedys (1917-1963) ugentlige pressekonference. Eftersom satellitten var lidt for tidligt på den i forhold til præsidenten, måtte kampen altså på for at fylde sendetiden ud så længe. Det så ud til at passe baseballpublikummet særdeles godt. Da der over stadions højtalere blev annonceret, at man ved Telstars hjælp nu var live og direkte til Europa, ville jubelen ingen ende tage. Under indslaget var der ikke mange, der så baseball. Hverken publikum i Chicago, der fik travlt med at vinke til kameraet, eller europæerne, der mest af alt fik lejlighed til at vinke tilbage til de begejstrede baseballfans på skærmen.

Efter den festlige start blev ansigterne lagt i langt mere alvorlige folder under præsidentens pressemøde. I dag er amerikanske pressemøder hverdagskost for et dansk publikum, og de fleste glider ubemærket ind sammen med den øvrige nyhedsstøj uden at efterlade sig synderlige spor i hukommelsen. I 1962 var mødet med den amerikanske præsident direkte i egen dagligstue anderledes effektivt, og journalisternes spørgsmål var af tung kaliber. Var det mon muligt at indgå en aftale med Sovjetunionen om ikke at afprøve flere atom-bomber? Hvordan stod det til med økonomien og betalingsbalancen? Skulle dollaren devalueres? Kennedys prompte forsvar for den amerikanske økonomi og dollaren fik direkte effekt på de euro-

pæiske børser, hvor rygter om en snarlig devaluering havde floreret. Dollarkursen blev næsten øjeblikkeligt stabiliseret, og Telstar gav et lille glimt af den hastighed og kraft, der ligger i en direkte, global og billedbåren nyhedsstrøm.

Efter Kennedys optræden blev seerne ført tilbage til satellittens hjemmebane, rumkapløbet, og NASA fik tid til at berette om Apollomissionen, der skulle bringe menneskeheden til Månen i løbet af få år. Satellitterne var en integreret del af forberedelserne til månerejsen. Dels skulle teknologien bruges til kommunikationen mellem besætning og Jorden, dels var det vigtigt at viderebringe bedriften til klodens befolkning i direkte tv- og radioudsendelser. Månelandingen blev en af det 20. århundredes allerstørste mediebegivenheder, som flere hundrede millioner mennesker fulgte på samme tid kloden rundt.

De øvrige minutter blev fyldt ud med forudsigelige indslag fra det amerikanske kulturliv og flotte scener fra det obligatoriske Mount Rushmore med fire amerikanske præsidenters hoveder hugget i granit. Udsendelsen fra Eurovisionen fulgte nogenlunde samme opskrift og fremviste den europæiske civilisations højdepunkter – Big Ben, Det Sixtinske Kapel, Champs-Élysées, Louvre, Colosseum og Tower of London. Det righoldige folkeliv fra syd til nord fik også plads. Størst gennemslag fik den charmerende samepige May-Lis Skaltje og hendes hvide rensdyrkalv. Seerne var så vilde med hende, at hun blot få måneder senere optog film i Amsterdam. Også rensdyrene blev inviteret med og måtte tage turen fra det nordlige Sverige til Holland i tog for at gå til filmen. Med verdensomspændende tv opstod også muligheden for øjeblikkelig verdensberømmelse.

Helt i pagt med de kulturelle stereotyper var

Med satellitters hjælp kunne hele verden følge månelandingen i 1969. Hvis man ikke var så heldig at have et stuealter, kunne man mødes foran Fona og følge med i farver.

|| Lars Hansen/Ritzau Scanpix

punktlighed ikke europæernes spidskompetence, og Telstar nåede at forsvinde under horisonten, inden programmets finale kunne nå at løbe over skærmen.

Regnbuebombet

Da præsident Kennedy til pressekonferencen fik spørgsmålet om atomprøvesprængninger, svarede han med god grund tøvende. "Vi vil ikke teste igen", sagde han og tilføjede: "medmindre vi bliver tvunget til det". Han forklarede, at han var ked af, at Sovjetunionen gennemførte prøvesprængninger. Kommunerne havde testet sidste forår og havde brudt en aftale på området, og amerikanerne gennemførte nye prøvesprængninger som svar. Nu varslede Sovjet en ny serie af prøvesprængninger, og præsidenten konstaterede alvorligt, at verden blev et

mere og mere usikkert sted. Den indbyggede logik i atomkapløbet syntes ufravigelig.

Den 9. juli 1962, dagen før opsendelsen af satellitten, havde amerikanerne sendt raketten Thor til vejrs med kurs mod rummet. Med sig havde Thor et brintsprænghoved, der blev detoneret i flere hundrede kilometers højde. Som så meget andet under Den Kolde Krig var formålet først og fremmest at vise, at man kunne, og at man kunne svare igen på Sovjets tidligere prøvesprængninger. Desuden ville man undersøge effekten ved at detonere en bombe næsten hundrede gange kraftigere end bomben over Hiroshima, Japan, i 1945 – lige uden for Jordens atmosfære.

Umiddelbart så det flot ud. I stedet for at danne den klassiske paddehattesky formede eksplosionen en næsten fuldendt cirkel, netop fordi detonationen var foregået i rummet. Over Hawaii kunne den beundres som en kunstig solnedgang. Dernæst skabte den flotte nordlys, når de ladede partikler bevægede sig ned gennem Jordens atmosfære. Det farvestrålende show gav den tilnavnet Regnbuebomben. Datidens mest skrivende danske tv-forfatter, Leif Panduro (1923-1977), skrev den 15. juli i *Politiken*:

”I denne uge var der to ting, der lykkedes: Telstar og Regnbuebomben! Fremtiden gør store fremskridt for tiden. Telstar betyder, at der måske kommer direkte transmission fra olympiaden i Tokio, og regnbuebomben betyder, at der måske slet ikke bliver nogen olympiade at bringe transmission fra. – Aldrig har det været så indviklet at være nutidsmenneske som nu for tiden. Man vil gerne have det første og undgå det andet. Det andet er nemlig det onde – men det har de andre, og så må man også selv have det, for at undgå at få det. Eller også er det modsat!”